

Přeji hezké odpoledne a současně děkuji veřejné ochránkyni práv za pozvání na dnešní konferenci. V úvodu svého vystoupení bych rád zmínil dva výroky, které mě v souvislosti s tématem diskriminace v poslední době oslovily, neboť osvětlují, proč je boj proti diskriminaci pro nás tak důležitý. Jako první zmíním výrok veřejné ochránkyně z předmluvy ke sborníku, kde říká: „rovnost je cesta ke svobodě“¹. Druhý výrok, který chci citovat, je z nedávného nálezu Ústavního soudu spisové značky II. ÚS 3212/18, v němž se uvádí následující. „Celý lidský život je založen na rozdílných preferencích, vkusu a na vzájemném odlišování. Tato odlišnost je imanentním rysem lidské podstaty a povahy.“² A na jiném místě nálezu pokračuje: „alternativou naznačené mnohotvárnosti a pestrosti lidského života je jeho unifikace a uniformita, která se však vzpírá lidské přirozenosti.“

Tyto výroky v sobě obsahují jeden velmi podstatný aspekt, na který často v našich diskusích o diskriminaci zapomínáme. A to ten, že z boje proti diskriminaci nemají prospěch jen ti, kteří jsou oběťmi diskriminace, nýbrž profituje z něj celá společnost. Pokud je totiž společnost schopna přijmout a integrovat různorodé menšiny, pak také dokáže mnohem lépe využít tvořivý potenciál svých obyvatel a čerpat z jejich přirozené činnostnosti a podnikavosti. Tato elementární pravda byla historicky potvrzena nesčetněkrát v nejrůznějších oblastech lidského života. Vidíme například, jak společnosti, které přestaly diskriminovat ženy v přístupu k veřejným funkcím, se dnes globálně projevují mnohem mírumilovněji a konstruktivněji než ty, kde dodnes rovnost mužů a žen neuznávají. A lze si snadno představit, jak by i jim velice prospělo, pokud by jejich veřejná sféra byla obohacena o ženský prvek, s nímž je obvykle spojována vyšší míra empatie a lepší schopnost domluvit se.

Anebo se podívejme na současnou kulturu, zejména na hudbu, o kolik by byla ochuzena, pokud by nebyla ovlivněna menšinami, které ještě donedávna byly tvrdě diskriminovány. Pokud by například současnou pop music neobohatil specifický přístup Afroameričanů, asi bychom dnes neznali žánry jako je blues, soul, funky, r'n'b, hip hop či rokenrol. Nakonec vždy se společnosti vyplatilo, pokud přestala s diskriminací a umožnila všem rovnost šancí bez ohledu na individuální zvláštnosti.

Boj proti diskriminaci má však i svůj významný státoprávní rozměr, neboť ve svém důsledku posiluje a kultivuje demokracii. A to tím, že podporuje jedince, aby projevili svou odlišnost a svobodně se přihlásili ke své identitě, ať již je definována na základě jejich etnicity, sexuální orientace, vyznání, světonázoru či jinak. Pestrobarevná společnost složená ze sebevědomých individuí, která se nebojí projevovat svou odlišnost a jedinečnost, je mnohem odolnější vůči nejrůznějším totalitním a autoritářským svodům než stejnorodá masa uniformních jedinců.

Stejně jako monokulturní pole na rozdíl od přirozené louky lehce podlehne jedinému škůdci, tak i bezbarvá homogenní masa lidí se snadněji promění v manipulovatelné stádo atomizovaných,

¹ Sborník stanovisek veřejného ochránce práv 20 - Diskriminace, autorský kolektiv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., Mgr. Jana Kvasnicová, Mgr. Eva Nehudková, Mgr. et Mgr. Petr Polák, nakladatelství Wolters Kluwer ČR 2019, ISBN 978-80-7598-431-9, strana 10

² Nález Ústavního soudu spisové značky II. ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019, odstavec 17, 18, https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Vedouci_OVVP/Agenda_de_Portavoz/2-3212-18.pdf

osamělých a ustrašených jedinců, kteří pro populisty nejrůznějšího zabarvení a pro jejich marketingové experty byli vždy snadnou kořistí. A stejně jako u všech biologických druhů platí, že pro jejich adaptaci na měnící se životní podmínky je výhodná co nejvyšší míra variability individuí, tak i lidská společnost snáze přežije nejrůznější politické, přírodní či jiné katastrofy, pokud bude všem bez rozdílu garantovat co nejrozsáhlejší individuální svobody, které přirozeně odlišným jedincům umožní vést svůj vlastní způsob života. Požadavek rovného zacházení tak paradoxně nevede k uniformitě a k jednotvárnosti, nýbrž produkuje společenskou pestrost. Navíc nikdy předem nevíme, zda právě konkrétní vlastnost či znak, které jsou nyní nahlíženy jako problematické, nebudou v delším časovém odstupu představovat pro společnost žádoucí konkurenční výhodu.

Právo nebýt diskriminován pro svou odlišnost je tak úzce spojeno s otázkou lidské svobody a v tomto smyslu chápu i dnes citovaný výrok veřejné ochránkyně práv, že rovnost je cesta ke svobodě. Ukazuje se totiž, že ty společnosti, které ctí princip rovného zacházení, bývají mnohem otevřenější a tolerantnější vůči jakékoliv jinakosti, a tudíž jsou i mnohem svobodnější a demokratičtější. Snažme se proto podporovat tuto niternou a nevyhladitelnou touhu člověka odlišovat se a vyjadřovat tak svou jedinečnost. Vytvářejme široký prostor pro vzájemné odlišování, které je slovy Ústavního soudu „imanentním rysem lidské podstaty a povahy”. Historie nás už totiž mnohokrát poučila, že právě často ti, kteří se zdráhají podlehnout hluboce zakořeněným předsudkům a vzdorují většinovému mínění; právě tito odlišní, nepřizpůsobiví a vysmívání nakonec vykonají ten rozhodující krok k pozitivní proměně celé společnosti.

V Brně dne 13. června 2019

Jiří Šopek